

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

ФИЛОЛОГ

ЧАСОПИС ЗА ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ И КУЛТУРУ

PHILOLOGIST

JOURNAL OF LANGUAGE, LITERARY AND CULTURAL STUDIES

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

V/2012

KONTRASTVINA ANALIZA ENGLESKIH ADJEKTIVALNIH SLOŽENICA I EKVIVALENTNIH OBLIKA U SRPSKOM JEZIKU: ANALIZA KORPUSA¹

Apstrakt: Rad predstavlja izveštaj o rezultatima analize sličnosti i razlika između engleskog i srpskog jezika po pitanju složenica na adjektivalnim pozicijama u rečenici. Odnos je uspostavljen na nivou prevoda sa engleskog na srpski, dok je u istraživanju korišćen jedinstveno formiran korpus engleskih tekstova i njima odgovarajućih prevoda na srpski. U korpusu je registrovano 1584 primera složenica. Prevodni korespondenti i ekvivalenti u srpskom jeziku analizirani su u odnosu na formu u kojoj se nalaze i funkciju koju obavljaju u rečenici, kako bi se uspostavila korelacija sa adjektivalnim složenicama u engleskom. Pronađeno je da se formalno-semantički sadržaj složenica u engleskom prenosi u četiri strukturalna tipa ekvivalenata, najčešće u sintagme ili proste prideve na srpskom jeziku. Takođe, manji je broj od očekivanog ekvivalenata u obliku klauza.

Ključne reči: engleski, srpski, složenice, adjektivalna pozicija, prevodni ekvivalenti, kontrastivna analiza.

1. Uvod

Predmet ovog mikrolingvističkog kontrastivnog istraživanja su složenice sa pridevskim funkcijama u rečenici u engleskom i srpskom jeziku. Engleski jezik obiluje složenim leksičkim oblicima i pokazuje velike afinitete ka usložnjavanju reči, pogotovo na nominalnim i adjektivalnim pozicijama. Nasuprot tome, srpski jezik spada u jezike koji nemaju sklonosti ka formiranju i upotrebi složenica u leksičkom izrazu. Kako se pretpostavlja da odnos po ovom pitanju nije potpuno ravnopravan, a kao posebno zanimljivo nameće se poređenje na osnovu prevodne relacije ova dva tipološki različita jezika. Cilj ovog kon-

kretnog proučavanja bio je naći odgovor na pitanje kako srpski jezik reaguje na engleske adjektivalne složenice u prevodnom odnosu, što može dati neke zaključke od koristi za lingvističku tipologiju, prevodnje ili nastavu stranog jezika.

Uspostavljanje poredbenog odnosa u ovom radu zasniva se na empirijskom istraživanju diversifikovanog korpusa pisanog jezika od preko milion reči, iz koga su ekstrahovani primeri složenih leksema na adjektivalnim pozicijama, a zatim su sagledavane vrste njima ekvivalentnih oblika prema formi i prema sintaksičkoj funkciji koju obavljaju. Tehnika korišćena u ovom kontrastivnom proučavanju je tehnika subjektivnog tipa, dakle individualna tehnika kombinovana sa jednosmernim prevodom kao tehnikom objektivnog tipa za utvrđivanje prevodnih ekvivalenata, pri

¹ Rad je nastao u okviru projekta „Jezici i kulture u vremenu i prostoru”, koji je finansiralo Ministarstvo nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije (br. 178002).

čemu je engleski – jezik originala, to jest izvorni jezik (J_o), a srpski – jezik prevoda ili ciljani jezik (J_c). Na opisani način i uz statističku obradu dobijenih rezultata došlo se do preciznijih vrednosti u vezi sa tim u kojoj meri se u prevodu sa engleskog na srpski takođe koristi složenica za prevod složenog prideva, kao i kakve su njihove morfološke karakteristike. Usled potencijalnih razlika u karakteristikama engleskih i srpskih složenica, za osnovu kompariranja ova dva jezika po pitanju adjektivnih složenica nije uzeta formalna korespondencija, koja podrazumeva odnos između dve jedinice različitih jezika koje zauzimaju isto mesto u sistemima svojih jezika, već prevodna ekvivalencija koja se ostvaruje i kada se ne može govoriti o formalnoj istovetnosti.² Može se konstatovati da je **tertium comparationis**, treći element poređenja, pored jedinica jezika originala i jezika prevoda, identičnost značenja, to jest pojmovna referenca u prevodno odgovarajućim tekstovima.

2. Prevodni ekvivalenti u Srpskom prema formi

Analizirajući prevodne ekvivalente i korespondente za 1584 reči koje su po strukturi složenice, a u nekoj su od adjektivnih uloga u rečenici, dolazimo do upotrebljivih podataka u vezi sa odnosom srpskog i engleskog jezika na ovom nivou. Ono što izlazi u prvi plan je značajna postojeća divergencija strukturalnih oblika u prevodu. Ispostavilo se da se mogu utvrditi četiri po formi različite vrste prevodnih ekvivalenata koje su u srpskom nađene kao odgovarajuća prevodna rešenja za složenice u izvornom jeziku, i to: proste reči, složene reči, sintagme i klauze. Reklo bi se da je razuđenost prilična, s obzirom na to da su dotične reči izvornog jezika listom složenice. Naravno, kako bi se dobila potpuna

slika, uzeti su u razmatranje i svi slučajevi gde prevoda nije bilo. Tabela 1 pokazuje brojčani i procentualni odnos među vrstama prevodnih ekvivalenata, kao i udeo svakog od njih u ukupnom broju primera. Pojedinačno gledano, najveća je grupa koju čine sintagme, ali veoma malo za njom ostaje grupa prevodnih ekvivalenata u obliku proste reči ili izvedenice. Ono što svakako predstavlja najvrednije zapažanje jeste da adjektivna složenica u engleskom ima tek u 15% slučajeva prevod na srpski na osnovu složene reči. Drugim rečima, prevodna transpozicija za ove reči originala je veoma velika, što navodi na niz zaključaka koji će biti sukcesivno izlagani u daljem toku analize.

VRSTA JEDINICE PREVODNOG EKVIVALENTA	No.	%
Sintagma	552	34,85
Prosta ili izvedena reč	541	34,15
Složenica	253	15,97
Nulta ekvivalencija	147	9,28
Klauza	91	5,75
Ukupno:	1584	100

Tabela 1 – Brojčani iznos i procentualno učešće svake od vrsta strukturalnih jedinica prevodnih ekvivalenata.

U nastavku će biti predstavljeno nekoliko segmenata analize koji se odnose na posebne vrste ekvivalenata ili korespondenata u prevodu na srpski jezik.

2.1 Prevodni ekvivalenti na nivou proste ili izvedene reči

Sadržaj trećine svih adjektivnih složenica, preciznije 541 složene reči sakupljene u korpusu, nađen je u prevodu izražen pomoću morfološki proste reči ili derivativa, tj. na strukturalno jednostavniji način. Umesto složene reči originala koja se sastoji od najmanje dve slobodne morfe-me i stoga podrazumeva najmanje dva skupa semema spojenih u jedinstven pojam kompleksnog određenja, u prevodu dobi-

² Vidi: Ivir, V. (1985), *Tehnika i teorija prevodenja*, Centar 'Karlovačka gimnazija' – Zavod za izdavanje udžbenika, Sremski Karlovci – Novi Sad, str. 85.

jamo reči od jedne slobodne morfeme u kategorijski odgovarajućem obliku. Ovdje smo ujedno uračunali i one reči koje su nastale prefiksacijom prostih pridevskih osnova. U nekim od ovakvih instanci jasno je da drugačiji prevod možda ne bi dao kvalitetnije rezultate u prevodu, dok je u drugima vidljivo da je prevodilac osiromašio prevodni ekvivalent za onaj element značenja koji nosi druga slobodna morfema, koja je u prevodu izostala. U daljem tekstu sledi diskusija o različitim klasama prostih reči koje su predstavljale ekvivalente za složenice.

2.1.1 Prosti ili izvedeni pridevi

Najpre ćemo razmotriti one ekvivalente koji pripadaju klasi prideva. Ova grupa reči je, razumljivo, najveća pojedinačna grupa, jer obuhvata ukupan broj od 483 prideva, gotovo 90% od svih koji su ili prosti ili izvedeni. Sasvim se jasno pokazuje da su pridevi ogromna većina, i da se tek u malom obimu prevodni ekvivalenti na nivou reči prelivaju ka ostalim klasama, pre svega imenicama.

(1) [...] *changes in the very structure of continent-wide societies.* (CWM 1971: 9)
= [...] promene kroz koje prolazi i sama struktura širih zajednica. (RM 1979: 7)

(2) [...] *burgundy dress and cork-soled sandals* [...] (SK 1981: 208)
= [...] tamno crvenoj haljini i plutanim sandalama [...] (SK2 1987: 208)

Među ovim prevodnim ekvivalentima je 39 derivativa, što ne predstavlja ni deseti deo od ukupnog broja. Ovo potvrđuje da se kompleksnost semantičkog sklopa originala ne može nadomestiti prefiksacijom u prevodu. Opet, uglavnom je reč o gramatičkoj prefiksnoj morfemi *naj-* za izražavanje suprlativa, što je zabeleženo u 6 primera. U oko 60% slučajeva postoji slaganje između superlativnog prefiksa u srpskom prevodu i korespondirajućih elemenata u engleskom originalu. Od ostalih prefiksa prisutni su *ne-* (15 primera), *pre-* i *su-*.

(3) [...] *most lush-looking berries* [...] (SKPS 1985: 57)

= [...] najsočnije kupine [...] (SKPS2 1995: 55)

(4) [...] *the anxious, word-locked, suggestive observer* [...] (RW 1973: 242)

= [...] zabrinutog, sugestivnog, nerečitog posmatrača [...] (RV 1979: 243)

2.1.2 Proste ili izvedene imenice

Među prevodnim rešenjima koja se sastoje od prostih ili izvedenih reči, njih 40 (ili 7,39%) jesu imenice. Kada uzmemo u razmatranje klasu reči originala koje su prevedene imenicama, možemo reći da su u preko polovine ovih slučajeva (23) u pitanju složene imenice različite unutrašnje strukture. Ovakva prevodna rešenja se mogu očekivati, pre svega, za složene imenice koje se koriste za denotaciju prostora, kakve su: *ore-pit, junkshop, custom-house, drawing-room*; ili imenica koje se odnose na entitete koji služe kao sadržaoci za entitet u prvom elementu, kao u *file-cabinet, gas-tank, haystack* i tako dalje. Deo ove konstatacije odslikan je i u fragmentima koji slede.

(5) [...] *with the eerie speed of time-lapse photography* [...] (SKPS 1985: 440)

= [...] sa sablasnom brzinom promena na fotografskoj hartiji [...] (SKPS2 1995: 411)

(6) [...] *looking uneasily out at the mud-drenched quad.* (SKPS 1985: 498)

= [...] pažljivo fiksirajući blato u dvorištu. (SKPS2 1995: 463)

2.1.3 Ostale vrste prostih ili izvedenih reči

Treći segment prevodnih rešenja u obliku proste ili izvedene reči posvećen je primerima koji pripadaju različitim klasama, ovako izloženih s obzirom na to da pojedinačno ne predstavljaju upečatljivije celine. Od 18 zabeleženih ekvivalenata, što čini 3,32% od ukupnog broja, zamenica i rečica je 4, a ostalih 14 primera je iz klase

priloga, u skladu sa njihovom rečeničnom službom glagolskih i pridevskih odredbi.

(7) [...] *cigarette rolled in almost **ti-s-suellike white paper***. (SKPS 1985: 338)

= [...] cigaretu umotanu u neki beli papir. (SKPS2 1995: 316)

(8) [...] *imitated him in a **slow-moving, underwater fashion***. (SKPS 1985: 567)

= [...] imitirao usporeno. (SKPS2 1995: 527)

2.2 Prevodni ekvivalenti na nivou složenice

Deo korpusa koji obuhvata primere prevođenja na srpski jeik uz pomoć složenice ili polusloženice srazmerno je mali. Ako uzmemo da je 253 reči našlo u srpskom prevodu odgovarajući oblik u složenici, to znači da je tek svaka šesta adjektivna složenica iz engleskog jezika imala korespondent koji je istih strukturnih i formalnih karakteristika u srpskom. To, dakle, govori u kojoj meri se ova dva jezika razlikuju u tendencijama da iste koncepte uobličavaju na formalno slične načine. U nastavku su predstavljane pojedinačne vrste složenica i njihov udeo prilikom prevođenja.

2.2.1 Složeni pridevi

Složeni pridevi su u korpusu registrovani 228 puta kao ekvivalenti ili korespondenti u prevodu adjektivnih složenica. Taj broj predstavlja 89,84% svih prevodnih situacija u grupaciji prevodnih rešenja u obliku složenice – svakako ogromna većina. Ovo može da potvrdi stav da kada se upotrebljavaju složenice na adjektivnim pozicijama u srpskom jeziku, upotrebljavaju se u dominantnom obimu pridevske složenice za nešto što je složena leksička forma u engleskom originalu, bez obzira na to o kojoj vrsti adjektivne složenice u engleskom jeziku govorimo. Najčešći primeri su endocentrične i koordinisane (dvandva) složenice. Primeri koji će poslužiti kao uzorak su:

(9) [...] *is Hull's **hypothetico-deductive system*** [...] (NH 1978: 26)

= [...] Halov hipotetičko-deduktivni sistem. (NH2 1980: 23)

(10) [...] *any generally **good-hearted opinion*** [...] (SKPS 1985: 239)

= [...] svakim dobronamernim mišljenjem [...] (SKPS2 1995: 223)

2.2.2 Složene imenice

Među složenicama u prevodu na srpski javilo se samo 14 složenih imenica, ili 5,87% od celine. Međutim, značajniji je podatak da u dve trećine slučajeva postoji korelacija između originalne složene imenice i prevoda u istoj formi. Stoga, ako se složenice javljaju kao prevodi za atributivne složene imenice, najčešće će one biti složene imenice iz srpskog jezika.

(11) [...] *the typical Pirandellian **mouthe-piece character*** [...] (RW 1973: 174)

= [...] tipičan Pirandelov lik glasogovornik [...] (RV 1979: 182)

(12) [...] *every single bulb inside a **hundred-story building*** [...] (SKPS 1985: 620)

= [...] svaka sijalica u stospratnici [...] (SKPS2 1995: 526)

2.2.3 Frazalne složenice

Iako frazalne složenice nisu karakteristične za srpski jezik u onoj meri u kojoj je njihovo formiranje u engleskom jednostavno i prisutno, zanimljivo je da je tek nešto manji broj frazalnih složenica koji se javio u prevodu od imeničkih. Grupa od 11 rečenica, ili 4,29% od svih prevoda složenicama, sadržala je u sebi frazalnu složenicu na srpskom. Ovde je, međutim, korelacija veća nego u slučaju koji smo naveli u odeljku 2.2.2 i iznosi svih 100%. To znači da kad god je upotrebljavana složenica za prevod adjektivne frazalne složenice iz engleskog, ona je takođe bila u obliku frazalne složenice. Verovatno se radi o snažnom uticaju originala koji se vrši na prevodioca u toku procesa prevođenja – da izabere formalno identičan oblik kako bi se očuvale

pojediniosti značenja i izbegle interpretacije u tekstu. Bez zalaženja u opravdanost ovakvih prevodilačkih postupaka, navodimo primere koji će pružiti sasvim jasan uvid u navedene činjenice:

(13) [...] *Jack's face with a startled where-am-I expression* [...] (SKPS 1985: 767)

= [...] Džekovo lice sa zbunjenim izrazom gde-sam-to-ja [...] (SKPS2 1995: 714)

(14) [...] *how this simplistic cause-and-effect model of human behaviour* [...] (NH 1978:19)

= [...] kako ovaj simplifistički model ljudskog ponašanja, model uzroka-i-posledice izvire [...] (NH2 1980: 16)

Već pomenuto zapažanje da jezik originala može značajno da utiče na istezanje određenih tvorbenih kapaciteta jezika prevoda može se na neki način proveriti i u slučaju nefrazalnih složenica. Ako pogledamo fragmente teksta originala i njegov prevodno odgovarajući tekst, kao u primerima (15) i (16), uvidećemo da je prevodilac u oba slučaja forsirano formirao složenice po semantičkom modelu originala i analogiji sa nekim primerima iz jezika prevoda, dovodeći time prevod na granicu prihvatljivosti.

(15) [...] *the difficult after-school age* [...] (GMT 1965: 192)

= [...] i teškog posleškolskog doba [...] (DŽMT 1982: 180)

(16) [...] *because even smart old God-denying, Jesus-hating radical* [...] (SKPS 1985: 372)

= [...] zato što čak i stari, pametni bo-goodbijajući, radikalni humanisti [...] (SKPS2 1995: 351)

2.3 Prevodni ekvivalenti na nivou sintagme

Pojedinačno najveći broj prevodnih ekvivalenata prilikom prevođenja engleskih složenica na pridevskim rečeničnim pozicijama u formi je sintagme (552 primera). Ova činjenica nam govori da je uputno

prenositi sadržaj adjektivalnih složenica iz engleskog pre svega u stukturalno viši oblik sintagme, kako bi se obuhvatio semantički opseg reči originala na gramatički i sistemski prihvatljiv način. Kako srpski jezik nema jako izraženu tendenciju ka leksičkoj kompoziciji, jasno je da je ovakvim prevođenjem uspostavljen odnos sa značenjem originala, imajući u vidu već pokazano da formalno pojednostavljenje strukture uzrokuje semantičko suženje u prevodu

2.3.1 Pridevska sintagma

Iako je broj od 196 pridevskih sintagmi najveći kada je reč o prevođenju sintagmom, značajnija je činjenica da je ovo tek jedna trećina svih sintagmatskih uobličavanja ekvivalenata u srpskom, i da je skoro podjednak udelu imeničkih sintagmi. Gledano iz nešto drugačije perspektive, reklo bi se da samo 35% svih prevodnih rešenja u vidu sintagme pripada prevodima na osnovu pridevske sintagme, dok je ostatak našao izraz u drugačijim sintagmama. Ovo ide u prilog konstataciji da je usložnjavanje pridevskih reči nekarakteristično za naš jezik prevoda. Slede izabrani uzorci u (17) i (18).

(17) [...] *looking at a sky which was still spring-pure* [...] (SK 1981: 13)

= [...] baci pogled ka nebu koje je još uvek bilo prolećno bistro [...] (SK2 1987: 17)

(18) [...] *the laurel-wreathed coaches* [...] (GMT 1965: 500)

= [...] lovorom ovenčane kočije [...] (DŽMT 1982: 417)

Korespondencija sa rečima originala u smislu pripadanja klasi je očekivano velika i iznosi 91,20%, pri čemu samo 18 slučaja ostalih složenica daje pridevske forme u prevodu.

(19) [...] *but the single general-purpose poetic rhythm* [...] (RW 1973: 245)

= [...] jedinstven, opšte primenljiv poetski ritam [...] (RV 1979: 246)

(20) [...] *the chess-board pattern* [...] (GMT 1965: 375)

= [...] na opasna polja slična šahovskoj tabli [...] (DŽMT 1982: 319)

2.3.2 Imenička sintagma

Imeničkih sintagmi je u korpusu registrovano 175, ili procentualni 31,70%, u nekom od različitih padežnih oblika. Ova particija rešenja je u izvesnom delu prevodni odgovor na imeničke složenice engleskog jezika, koje se u velikoj meri koriste u atributivnoj funkciji. U drugom delu prave pridevske složenice su prevedene imeničkim sintagmama. Na osnovu ovih podataka mogli bismo pretpostaviti da je u srpskom prevodu u istom obimu izbegnuto tvorbeno manevrisanje da bi se formirao pridevski oblik u cilju pojednostavljenja flektivno-sufiksalnog sadržaja. Kao što je nagoveštano svakim od pet primera koji je dat kao ilustracija, a i mnogim drugim primerima iz korpusa, prevođenje pretponovanih adjektivala u obliku složene imenice ima kao najčešći i najstabilniji rezultat u srpskom jeziku imeničku sintagmu u postnominalnoj odredbenoj funkciji. Da bismo potkrepili ovu tvrdnju, navešćemo nekoliko primera iz korpusa.

(21) [...] *a set of common value patterns with the internalized need-disposition structure* [...] (CWM 1971: 39)

= [...] shema zajedničke vrednosti sa interioriziranom strukturom potreba pojeđinca [...] (RM 1964: 39)

(22) *Apparently the weirdness-tolerance level* [...] (SKPS 1985: 302)

= Očigledno je nivo tolerancije čudnog ponašanja [...] (SKPS2 1995: 280)

Od ukupnog broja reči prevedenih imeničkim sintagmama, 76 su pridevske složenice. Dovoljno veliki broj primera iz korpusa navodi na zaključak da adjektivalne složenice kojima je drugi element neki od participa mogu najčešće imati kao ekvivalent imeničku sintagmu u genitivu. Da je to najčešće, a ne i uvek, govori primer pod

brojem (24), gde je sintagma drugog, nominativnog padežnog oblika.

(23) [...] *it was a gray, paint-peeling, roof sagging shambles* [...] (SK 1981: 33)

= [...] siva, oguljene fasade i razbacanih crepova koji gube svoju suštinsku funkciju [...] (SK2 1987: 37)

(24) [...] *all but a rough-textured scree* [...] (SKPS 1985: 725)

= [...] već neka gruba tekstura čekinjastog osećaja [...] (SKPS2 1995: 675)

2.3.3 Predložko-padežne konstrukcije

Nešto veće zaostajanje po kvantitetu ispoljava prevodno uspostavljanje odnosa između engleskog i srpskog jezika uz korišćenje predložko-padežnih konstrukcija ili predložkih sintagmi, kako se najčešće određuju u anglističkoj lingvistici. Broj od 144 prevodnih rešenja je nešto više od 26 procenata sintagmatskog prevoda na srpski. Međutim, može se izvesti dobro fundiran zaključak da je prevođenje adjektivalnih složenica na srpski uz pomoć sintagme operacija koja za ishodište ima tri jezičke strukture iz domena gotovo podjednagog obima – pridevskih, imeničkih i predložkih sintagmi.

(25) [...] *organized full-fledged empirical sciences* [...] (CWM 1971: 70)

= [...] organizovane, u punoj meri razvijene, empirijske nauke [...] (RM 1964: 71)

(26) [...] *in water that was crotch-deep* [...] (SKPS 1985: 283)

= [...] voda mu je bila do prepona [...] (SKPS2 1995: 263)

Može se uočiti da je gotovo dvotrećinska većina (od 92 primera) nepridevskih reči originalnog teksta imala za ekvivalent u prevodu na srpski predložko-padežnu konstrukciju, što na izvestan način potvrđuje stav da adjektivali koji nisu striktno pridevske reči nemaju pridevsku ekvivalenciju u srpskom. U tom smislu se ovaj segment prevodnih ekvivalenata može pri-

družiti prethodnom, čime bismo došli do indirektno potvrde da je u prevodu adjektivala koji nisu pridevske prirode približno polovina prevodnih ekvivalenata u obliku sintagme. Drugim rečima, da bi se izrazio sadržaj adjektivalnih složenica koje nisu pridevi, biće prevashodno potrebno upotrebiti sintagmu u prevodu. Ilustrovaćemo primerima:

(27) *The Tinker's wedding is a two-act play* [...] (RW 1973: 143)

= Kotlokrpino venčanje je drama u dva čina [...] (RV 1979: 148)

(28) [...] *in another the square fake-alligator cover* [...] (SKPS 1985: 34)

= [...] a u drugom pokrivač za jeftini gramofon, od lažne krokodilske kože [...] (SKPS2 1995: 34)

2.3.4 Glagolske sintagme

Glagolske sintagme nisu uobičajeni način prevođenja adjektivalnih složenica, o čemu govori i broj od 26 primera iz korpusa, koji je tek nešto manje od 5% od svih instanci prevođenja sintagmom. Primećuje se da među originalima preovlađuju pridevske složenice bazirane na participijalnom drugom delu (u obimu od oko 70%), što je i razumljivo u smislu glagolske prirode participa.

(29) [...] *they are felt by ego to be gratification-promoting or depriving* [...] (CWM 1971: 36)

= [...] da li ih mi, sa gledišta sopstvene ličnosti, smatramo takvim da u većoj ili manjoj meri zadovoljavaju naše postojeće želje ili ih pak lišavaju zadovoljenja [...] (RM 1964: 7)

(30) [...] *the tribe of skin-turning shepards* [...] (SKPS 1985: 529)

= [...] polovine čopora promeniti svoju kožu [...] (SKPS2 1995: 492)

Kada se ovaj segment prevodne ekvivalencije analizira, uviđamo da postoji mogućnost da u okviru ove izdvojimo i podgrupu prevoda uz pomoć konstrukcije *da + prezent*, kao u primeru (31).

(31) *It was a gull – and its size was mind-boggling* [...] (SKPS 1985: 57)

= [...] Bio je to galeb. Dimenzije su mu bile da pamet pomere [...] (SKPS2 1995: 56)

2.3.5 Ostale sintagmatske konstrukcije

U poslednju grupu svrstani su primeri koji ne spadaju ni u jednu od navedenih vrsta sintagmi, već su ili priloške sintagme (1 primer), okrnjene klauze sa prelaznim glagolom kod kojih značenje ne obuhvata objekat (1 slučaj), ili složeni brojevi (1 primer). Ovi primeri su izolovani slučajevi i ne mogu se uzimati kao relevantni. Nešto značajniji po obimu (75%) u okviru ove sekcije je niz poredbenih sintagmi na osnovu veznika *kao* i imenice ili nove sintagme. Ovo su, opet u obimu od 75%, prevodno ekvivalentne strukture u slučaju kada za original imamo složenice sa elementom *-like*, koji smo naveli u odeljku 2.1.3 kao jednu od pojedinačno najproduktivnijih morfema na drugoj poziciji u složenici. Primeri koje navodimo su iz ovog najupečatljivijeg segmenta.

(32) [...] *and threw a whistling, country-boy roundhouse*. (SKPS 1985: 389)

= [...] uz zvižduk kao svako seljače raspali šamar. [...] (SKPS2 1995: 363)

(33) [...] *looking too small and childlike to accomplish anything* [...] (SKPS 1985: 569)

= [...] koja je izgledala kao dečija [...] (SKPS2 1995: 529)

Međutim, uprkos očekivanjima, od 32 primera složenica sa *-like* tek jedna petina je prevedena uz pomoć poredbene sintagme na osnovu *kao*. Razloge tome valja tražiti u nešto bogatijem sufiksalsnom rasponu u srpskom jeziku, kojim se iskazuje sličnost sa nekim oblikom, pripadnost imenici sa kojom se drugi entitet upoređuje, kao

što su sufiksi: *-an/-ni, -ast, -at, -in, -inji, -ji, -ovit, -ovljev* i drugi.³

2.4 Prevodni ekvivalenti na nivou klauze

Klauza kao prevodni ekvivalent, to jest korespondent za složenice adjektivale, obuhvata samo 5,75% od ukupnog broja primera, i tek nešto preko 6% kada bismo izostavili slučajeve gde prevoda nije bilo. Mada je ovaj oblik prevodne ekvivalencije od izuzetne važnosti za sagledavanje prirode složenih prideva i adjektivala uopšte, procenat koji on zauzima u korpusu je niži od očekivanog. Ipak, i toliki procenat daje svoj doprinos u grupi prevodnih rešenja koja nisu podudarna sa strukturom kojoj pripada reč originalnog jezika. Kada je reč o vrstama klauza koje se nalaze u prevodnoj ekvivalenciji, pronađeno je mnogo više zavisnih od onih nezavisnih, a po klasi kojoj pripadaju složenice originala, razumljivo je da su klauze pridevskog tipa dominantne. Sledi nešto detaljniji pregled onoga što sadrži korpus.

2.4.1 Pridevske (relativne) klauze

Brojčano posmatrano, od ukupnog broja klauza 80 je pravih relativnih, što daje 88% od tog broja. Dakle, sasvim nedvosmisleno možemo da potvrdimo da, kada su klauze u pitanju, relativne zavisne rečenice jesu glavni prevodni ekvivalent za engleske pridevske složenice.

(34) *That idiom of the Irish-thinking people of the West [...]* (RW 1973: 429)

= Jezik kojim govore oni ljudi na zapadu koji misle irski [...]

(35) *It was somewhat weather-faded but still perfectly readable [...]* (SKPS 1985: 592)

= Bilo je nešto što je izbledelo tokom vremena, ali se još uvek savršeno moglo pročitati [...]

Najbrojnija vrsta relativnih klauza u prevođenju adjektivnih složenica su one u čijoj strukturi relativni element ili relativna zamenica ima, pored vezničke, i ulogu subjekta zavisne klauze. U samo 5 primera zabeležena je klauza gde to nije slučaj, već ona sama sadrži poseban subjekat, kao *Vuk* u primeru (36):

(36) [...] *a Wolf-decimated loaf [...]* (SKPS 1985: 370)

= [...] veknu hleba koju je Vuk desetkovao [...]

(37) [...] *the howling, why-faced gardener [...]* (SKPS 1985: 707)

= [...] baštovan čije je lice poprimilo boju surutke [...]

U ovu grupu primera su uvrštene i klauze koje u osnovi predstavljaju objekte predloga, najčešće prostornih (*u, na, i po*), koji im prethode i koji upravljaju strukturom.

(38) [...] *down to the sloeblack, crawblack, fishingboat-bobbing sea [...]* (RW 1973: 241)

= [...] prema plavocrnom, vranom, moru po kome skakuću ribarski brodići [...]

2.4.2 Ostale klauze

Ovde beležimo 11 prevodnih rešenja koja su klauze nepridevskog karaktera, nešto iznad 12%. Među njima su nezavisne klauze ili rečenice, mada u minimalnom obimu, kao i neke bezlične klauze.

(39) *Nor was it just his sanity-shaking round trip to the Territories [...]* (SKPS 1985: 593)

= Nije bilo u pitanju samo ovo putovanje u Prostranstvo i nazad, njegovo zdravlje je bilo uzdržano [...]

(40) *She pulled the door handle up, her hand sweat-slick.* (SK 1981: 429)

= Povuče ručicu nagore, navlaživši je svojim ledenim znojem.

Kada se sumira deo analize koji se tiče prevodnih ekvivalenata na najvišem struk-

³ Vidi: Stevanović, M. (1991), *Savremeni srpskohrvatski jezik*, tom I, Beograd: Naučna Knjiga, str. 538-570.

turnom nivou, dolazi se do konstatacije da klauze u prevodu najviše zahtevaju prave pridevske složenice, dok je ostalih složenica tek manje od 15 procenata. Ovo se može dovesti u vezu sa pretpostavkom da su pridevske klauze zaista osnova, to jest polazište za formiranje složenica adjektivala u dubinskoj strukturi jezika.⁴

2.5 Nulta ekvivalencija

Jedna od karakteristika prevođenja adjektivnih složenica na srpski, koja nije bila deo početnih hipoteza kada je ovo istraživanje u pitanju i koja nije mogla lako biti pretpostavljena, jeste izostanak svake prevodne ekvivalencije. Svakako više od očekivanog, u čak 147 ili 9, 28% slučajeva iz korpusa, prevodioci nisu dali reči ili oblike koji će zameniti originalne grupacije semema u srpskom jeziku. Prevodi su izostali u preovlađujućem obimu u domenu jezika književnosti, za razliku od društvenih nauka, za reči kao što je ova u (41):

(41) [...] *he saw that knotty-pine kitchen table heaped with crumbly cheese* [...] (SKPS 1985: 243)

= [...] on video ??? kuhinjski sto krcat trošnim sirom [...] (SKPS2 1995: 714)

Nekada su to jednostavno izostavljeni prevodni ekvivalenti posebno za složeni pridev ili drugi adjektival, a u drugim slučajevima nedostaje čitava klauza ili rečenica koja upravo sadrži adjektivnu složenicu. Ukupan broj ovih situacija u korpusu, srećom, nije mnogo veći od broja koji je ovde dat u obliku ilustracije.

(42) [...] *his mother driving with squinty-eyed concentration* [...] (SKPS 1985: 5)

= ??? (SKPS2 1995: 9)

(43) [...] *in a half-understood pun on royalty* [...] (SKPS 1985: 505)

= ??? (SKPS2 1995: 470)

Pitanje je da li se može utvrditi postoji li posebno interesantan sklop pridevskih reči koji dovode do nulte ekvivalencije u prevodu? Jedino poređenje koje je dalo određeni rezultat je skoro podjednaka podeljenost između pravih složenih prideva i ostalih adjektivnih složenica. Od 147 primera, polovina, ili preciznije 69, jesu za adjektive koji nisu pridevi, već je reč o imeničkim i ostalim adjektivnim složenicama. U tom pogledu, dakle, nije moguće ustanoviti nikakvu izrazitu pravilnost ili korelaciju.

Razloge pojavi visoke nulte ekvivalencije u prevodu nije lako utvrditi. Međutim, uzmemo li u obzir sve specifičnosti leksičkog oblika koji je u pitanju, priličnog neslaganja u sistemu jezika po mnogim pitanjima vezanim za ovaj jezički deo, doći ćemo do niza mogućih objašnjenja, koja pak ne moraju biti i konkretni uzrok u konkretnim situacijama. Kao posledicu na globalnom nivou imamo nešto manje precizan prevod, osiromašen za onu meru ekspresivnosti, detaljnosti opisa i karakterističnosti stila, koju sa sobom nose adjektivne složenice u engleskom jeziku, koje upravo iz datih razloga i stoje u jeziku. Pored toga što se neki jezički fenomeni ne mogu adekvatno posmatrati u poređenju, prevodioci mnogo utiču i na kvalitet jezika prevoda oslanjajući se isključivo na njegovu osnovnu, komunikativnu funkciju.

3. Prevodni ekvivalenti u srpskom prema funkciji

U daljem tekstu predstavljeni su ishodi analiziranja srpskih ekvivalentnih struktura iz korpusa u smislu funkcija koje obavljaju u rečenici. Cilj ovakvog raščlanjivanja analize je dobijanje podataka o učestalosti pojedinih funkcija prevodnih ekvivalenta u globalu, kako bi se uspostavio odnos između distribucija adjektivnih funkcija u engleskom i srpskom jeziku. Svi prevodni ekvivalenti za engleske adjektivne složenice klasifikovani su u tri veće grupacije, a u zavisnosti od toga da li su u odredbe-

4 Vidi: Ljung, M. (1970), *English Denominal Adjectives*, Acta Universitatis Gothoburgensis, Lund, Studies in English 21.

noj, predikativnoj ili su karakteristične za neke druge, nepridevske reči. Ukupan broj primera kod kojih je razmatrana funkcija umanjen je za broj od 147 primera (kod kojih nije bilo prevoda).

PREVODNI EKVIVALENTI U SRPSKOM JEZIKU PO FUNKCIJI	No.	%
Odredbena funkcija	1216	84,62
Predikativna funkcija	84	5,84
Imeničke funkcije	93	6,47
Priloške funkcije	44	3,06
Ukupno:	1437	100

Tabela 2 – Brojčani iznos i procentualno učešće primera sa određenim gramatičkim funkcijama u zbiru prevodnih ekvivalenata.

Kada je funkcija prevodnih ekvivalenata u pitanju, jedan od pažnje vrednih zaključaka je da je u 606 primera iz korpusa registrovana razlika između engleskog i srpskog (promena u obliku postnominalne odredbe je 388). U svim ostalim slučajevima, ukoliko je, na primer, složenica u prednominalnoj odredbenoj funkciji, u toj funkciji nalazimo i oblik koji odgovara originalu po značenju, koji se javlja kao *tertium comparationes* posvuda u našoj kontrastivnoj analizi. Preciznije rečeno, u oko 40% prevodne ekvivalencije ne postoji funkcionalno poklapanje između adjektivalnih složenica i odgovarajućih oblika u prevodu na srpski. Dakle, funkcionalna transpozicija kod ovih oblika je dvostruko manja nego formalna, što ukazuje na to da je funkcija ipak stabilnija kategorija kada su uopšte u pitanju razlike među jezicima.

3.1 Prevodni ekvivalenti za adjektivale u odredbenoj funkciji

Kada govorimo o odredbenoj funkciji, pre svega mislimo na pridevske odredbene funkcije, a karakteristične su atributivna ili pridevska prednominalna i pridevska postnominalna. Prednominalna odredba ili

atribut je funkcija koja je najzastupljenija i kod prevodnih ekvivalenata u srpskom, kao što je dominantna i među originalima. Od broja prevedenih adjektivala, 795 ih je prevedeno oblicima na srpskom koji su određivali imeničke reči i stajali ispred njih, što iznosi 55,32%.

(44) [...] *is wrapped up with the long-continuing controversy* [...] (CWM 1971: 133)

= [...] učinjena je još komplikovanijom onom već dugotrajnom kontroverzom [...] (RM 1964: 135)

(45) [...] *in a stagnat and boring military-provincial society* [...] (RW 1973: 116)

= [...] u dosadnom vojno-provincijalnom društvu [...] (RV 1979: 120)

U 5 slučajeva je zabeležena atributivna funkcija za neatributivne funkcije u engleskom.

(46) *New furniture, machine-made, was as bad* [...] (GMT 1965: 525)

= Nov, mašinski izrađen nameštaj bio je podjednako loš [...] (DŽMT 1982: 436)

Ekvivalenata u funkciji postnominalne odredbe izbrojano je 421 ili 29,30% svih slučajeva, gde je bilo prevoda, od čega je do funkcionalnog poklapanja u smislu postnominalne odredbene funkcije u oba jezika došlo tek u 22 primera. Ova pomeranja u funkcijskom smislu u velikom obimu odnose na se na odgovor srpskog jezika engleskim složenim imenicama u atributivnoj ulozi. Pretpostavka dobija puno utemeljenje i legitimitet u činjenici da je većina odredbi koje stoje nakon imenice ekvivalent adjektivala iz engleskog koji imaju imeničke složenice.

(47) *The velvet-coated Strindberg* [...] (RW 1973: 78)

= Strindberg, u somotskom kaputu [...] (RV 1979: 85)

(48) [...] *no bars on the frosted-glass windows*. (SKPS 1985: 371)

= [...] nije bilo rešetki na prozorima od mat-stakla [...] (SKPS2 1995: 345)

3.2 Prevodni ekvivalenti za adjektivale u predikativnoj funkciji

Predikativna funkcija kod pridevskih reči podrazumeva da je dotična reč deo predikata, ali da se odnosi na subjekat. Korpus je sadržao tačno 84 ili 5,84% ekvivalenta u prevodu koji su vršili ulogu u okviru predikata, bilo kao imenički oblici ili pridevski. Veliki je stepen poklapanja po ovoj funkciji između engleskog i srpskog jezika, dok su neslaganja uglavnom nastala usled nastojanja da se u srpskom inkorporira i značenje odredbe u okviru imenice, kao u primeru (49).

(49) [...] *had been a scarry, pressure-cooker time for all* [...] (SK 1981: 28)
= [...] bio je pakao za sve [...] (SK2 1987: 32)

3.3 Prevodni ekvivalenti za adjektivale u imeničkim funkcijama

S obzirom na to da su se u prevodu na srpski jezik za adjektivale složenice javili i ekvivalenti koji nisu pridevske reči, razumljivo je da te formalno drugačije reči imaju i drugačije funkcije u rečenici, najčešće imeničke. Brojčano gledano, 6,47% ili 93 prevodno identična oblika u srpskom imala su neke od različitih imeničkih funkcija. Subjekatska funkcija je otkrivena u 10 primera, objekatska u mnogo više, u 43 (od toga 40 za ne-objekte u engleskom), glavni ili centralni član imeničke sintagme 24, objekatska dopuna 9 (od čega 4 za ne-dopune u engleskom), imenička apozicija u 3 slučaja.

(50) *Polykarp Kusch, Nobel-Prize-winning physicist* [...] (CWM 1971: 69)
= Polykarp Kusch, dobitnik Nobelove nagrade za fiziku [...] (RM 1964: 70)

(51) [...] *after their winter-long imprisonment* [...] (GMT 1965: 433)
= [...] posle cele zime provedene u mračnoj štali [...] (DŽMT 1982: 363)

Beležimo 4 slučaja, nalik na sledeći, kod kojih za adjektivale složenice atributive funkcije imamo funkcionalni element koji može da nadomesti čitavu rečenicu.

(52) [...] *the well-loved orchard with its green walks* [...] (GMT 1965: 247)
= Bili su omiljeni i voćnjaci sa zelenim stazama [...] (DŽMT 1982: 223)

3.4 Prevodni ekvivalenti za adjektivale u priloškim funkcijama

Sadržaj originalnih reči engleskog jezika je u određenom obimu na srpski prenošen i formalnim elementima koji igraju ulogu glagolskih odredbi u rečenici. U zavisnosti od sklopa rečenice u srpskom, negde je bilo neminovno prilagoditi funkcionalne elemente tako da odgovaraju značenju koje rečenica treba da ima. To je bio slučaj sa 44 instanci iz korpusa, 2,96%, od kojih ovde dajemo nekoliko.

(53) [...] *stripes of weeds, knee-high, grew up the center* [...] (SKPS 1985: 597)
= [...] duž tračnica, između kojih je bio prostor obrastao bršljenom do visine kolena [...] (SKPS2 1995: 554)

(54) [...] *staring back with the thin-lipped, out-of-patience expression* [...] (SKPS 1985: 181)
= [...] je gledao stisnutih usta s nestrpljivim izrazom [...] (SKPS2 1995: 170)

Na kraju ovog pregleda po funkcijama možemo izvesti zaključak da je procenat koji u okviru engleskog i srpskog zauzimaju odredbene funkcije adjektivale složenice veoma sličan, ali da je razlika u odnosu na postnominalne upotrebe neuporedivo veća. Engleski originali su u 1,59% bili u ovoj funkciji, dok je kod srpskih odgovarajućih oblika taj procenat gotovo dvadeset puta veći i iznosi 28,38%. S druge strane, podudarnost po predikativnoj funkciji može se posvedočiti i na osnovu brojeva od 6,49% i 5,66% u engleskom, odnosno u srpskom jeziku.

4. Zaključak

Poređenje koje je uspostavljeno u ovom radu utemeljeno je na empirijskom istraživanju kontakta engleskog i srpskog jezika preko prevodne ekvivalencije. Nađene činjenice izložene su u više delova koji analiziraju prevodne ekvivalente i korespodente adjektivalnih složenica u srpskom sa morfosintaksičkog stanovišta. Kada se posmatra forma u kojoj se nalaze prevodni ekvivalenti za adjektivalne složenice, dolazi se do interesantnog zapažanja da je najviše prevodnih ekvivalenata sintagmatskog tipa, što se u izvesnoj meri moglo i pretpostaviti. Međutim, ono što se nije moglo anticipirati kao rezultat je da je grupa prevodnih ekvivalenata u obliku proste reči na drugom mestu, bez obzira na to što je među njima 89% prostih ili izvedenih prideva. Ovo mnogo više govori o semantičkoj podudarnosti među jezicima, ali i o formalnom razlikovanju koje se ogleda u činjenici da za 100% adjektivalnih složenica iz engleskog jezika, srpski ima odgovor u obliku sintagme ili proste reči u 85%. Drugim rečima, formalno poklapanje između engleskog i srpskog iznosi samo 15%, što je relativno mali procenat.

Sledeći od validnih zaključaka do kojih se došlo ovim istraživanjem je da u prevodnom odnosu engleskog i srpskog jezika postoji snažnije ispoljena tendencija za funkcionalnom korespondencijom jezičkih jedinica. Na račun toga se može tumačiti visok procenat prostih i izvedenih prideva među prevodnim ekvivalentima za adjektivalne složenice. Kako bi se postigla viša podudarnost u atributivnoj funkciji između engleskog i srpskog, u srpskom jeziku dolazi do izbora prostih reči za prevodnu zamenu, reči koje se neuporedivo više upotrebljavaju u atributivnoj prednominalnoj funkciji nego složenice. Ovo, s druge strane, dovodi do neminovnog suženja značenja, što je, reklo bi se, očigledno najizraženiji oblik semantičke promene kod ekvivalenata prevođenja. Da ovog trenda nema, ne bi bila toliko snažno ispo-

ljena upotreba prostih ili izvedenih reči, već bi se adekvatno značenju, koji je primarni zahtev prevođenja, u srpskom više koristile sintagme kao odgovor na engleske složenice, a samim tim i funkcija postnominalne odredbe. U srpskom prevodu je u odredbenoj funkciji nađeno čak 84% ekvivalenata, ali od ovog broja se samo 29% odnosi na prednominalne odredbe. U predikativnoj funkciji pridevskih složenica postoji srazmerno veliko poklapanje između engleskog i srpskog. Ono što je takođe vredno pomena ovde je nalaz da je u prevodu manje klauzalnih struktura od očekivanog, ali mnogo više nulte ekvivalencije, gotovo 10% svih primera u istraživačkom korpusu.

Korpus korišćen u istraživanju

1. Heather, Nick (1978), *Radical Perspectives in Psychology* (NH), London: Methuen.
2. Heder, Nik (1980), *Radikalne perspektive u psihologiji* (NH2), Beograd: Nolit. (prevod: Ljiljana Levkov).
3. King, Stephen (1981), *Cujo* (SK), New York: The New American Library.
4. King, Stiven (1987), *Kudžo* (SK2), Gornji Milanovac: Dečije novine. (prevod: mr Svetlana Bezdanov Gostimir).
5. King, Stephen / Peter Straub (1985), *The Talisman* (SKPS), New York: Berkeley Books.
6. King, Stiven / Piter Straub (1995), *Talisman* (SKPS2), Gornji Milanovac: Dečije Novine. (prevod: mr Svetlana Bezdanov-Gostimir, mr Ranko Nedeljko-
vić).
7. Rajt Mils, S. (1964), *Sociološka imaginacija* (RM), Beograd: Savremena škola. (prevod: dr Ratoljub D. Dodić).
8. Travelyan, G. M. (1965), *English Social History* (GMT), London: Longmans, Green and Co.
9. Travelijan, Dž. M. (1982), *Društvena istorija Engleske* (DŽMT), Beograd: SKZ. (prevod: dr Veselin Kostić).

Vladimir Ž. Jovanović

10. Williams, Raymond (1973), *Drama from Ibsen to Brecht* (RW), Harmondsworth: Penguin Books.
11. Vilijams, Rejmond (1979), *Drama od Ibzena do Brehta* (RV), Beograd: Nolit. (prevod: dr Marta Frajnd).
12. Wright Mills, C. (1971), *The Sociological Imagination* (CWM), Harmondsworth: Penguin Books. pp 9–248.
2. Ivir, Vladimir (1985), *Tehnika i teorija prevođenja*, Sremski Karlovci / Novi Sad: Centar 'Karlovačka gimnazija' / Zavod za izdavanje udžbenika.
3. Klajn, I. (2002), *Tvorba reči u savremenom srpskom jeziku I: slaganje i prefiksacija*. Beograd: Matica Srpska / SANU / SKZ.
4. Ljung, Magnus (1970), "English Denominal Adjectives", *Acta Universitatis Gothoburgensis*, 21, Lund, *Studies in English*.
5. Stevanović, M. (1991a), *Savremeni srpskohrvatski jezik*, tom I, Beograd: Naučna Knjiga.

Literatura

1. Đorđević, Radmila (2004), *Uvod u kontrastiranje jezika*, Beograd: Univerzitet u Beogradu, Filološki fakultet.

A CONTRASTIVE ANALYSIS OF ENGLISH ADJECTIVAL COMPOUNDS AND THEIR EQUIVALENTS IN SERBIAN: CORPUS ANALYSIS

Summary

This paper is a report on the results of an inquiry into the similarities and differences between English and Serbian in terms of compound lexemes in adjectival sentential positions. The contrastive relation was established in a one-direction translation from English to Serbian, while the research was based on a specific and diversified collection of English texts and corresponding translations into Serbian. A total of 1584 examples of compound lexemes were registered in the corpus of more than one million words. The translation correspondents and equivalents in the Serbian language were analyzed in terms of their form and the function they perform in the sentence in order to determine the correlation with English counterparts. It was discovered that the formal-semantic content of the compounds in English was transferred into four structural types of equivalents, most frequently into syntagmatic structures or simple adjectives in Serbian. Also, the equivalents in the form of clause were fewer than expected.

vulpus@filfak.ni.ac.rs